

resultatet af deres Omarbejden blevet, at de har krænget hans Værk om til dets egen Modsætning.

Gudmund Schütte.

Af den længe forberedte og stort anlagte *Kristianias Historie*, som udgives af Kristiania Kommune i Anledning af Byens 300-Aars Jubilæum i 1924, er 1922 udkommet første Bind, forfattet af E d v. Bull, Prof. i Historie ved Kristiania Universitet. Bogen, som i det ydre er pragtfuldt udstyret — med 140 Billeder — omhandler alene det gamle Oslo. Tilsyneladende er Æmnet smaat. Oslo spillede aldrig nogen fremtrædende Rolle — den staar i den Henseende langt tilbage for baade Bergen og Trondhjem — og var hele Middelalderen igennem en lille By. I det 14. og 15. Aarh. rummede den neppe mere end 2500 Mennesker, paa Reformationstiden maaske 1000 og ved 1660 henimod 4000. Tallene, som dog maa ses i Relation til Landets hele sparsomme Befolkning, giver en Forestilling om Bysamfundenes ringe Betydning, sammenlignet med Landbefolkningens. Da Kildestoffet tilmed for lange Tidsrum er ubetydeligt og tilfældigt, synes det paa Forhaand en umulig Opgave at give en udførlig og dog almeninteressant Fremstilling.

Nægtes skal det ikke, at Skildringen paa adskillige Punkter er bred, paa sine Steder meget bred, og fyldt med topografiske Enkeltheder, som væsentlig har lokal Interesse. Alligevel har Bogen videre Betydning. Det mærkes helt igennem, at den skyldes en betydelig Historiker. Under hans Haand bliver Oslos Historie ikke alene en Genspejling af Norges, særlig den norske Kirkes Historie. Den rejser og behandler tillige en Række historiske Problemer, hvis Rækkevidde ikke begrænses til Oslo, ikke engang til Norge, men peger videre mod hele Norden.

Som bekendt er Forfatteren stærkt optaget af moderne økonomiske og sociale Bevægelser og ogsaa gennemtrængt af den økonomiske Betragtning af Fortiden. Det er karakteristisk for hans Syn — som han selv bemærker — at han netop for dette Arbejde har høstet Belæring af Sombarts bekendte Bog om den moderne Kapitalisme.

Særlig frugtbart er dette Synspunkt for hans Bedømmelse af Oslos og talrige andre, ogsaa danske, Bysamfunds Oprindelse. Det gamle Problem, om Byerne skyldes ydre Paabud, f. Eks. Kongers Anlæggelse, eller om de er selvgroet som Følge af økonomiske Aarsager, afløser Bull (efter Sombart) med et nyt og mere frugtbart: en By er grundlagt — hævder han — af dem, der havde Evnen til at tilegne sig Overskudet af Bønders Jordbrugsarbejde. For Oslos Vedkommende, som for en Række svenske og danske

Byer, er det Kirken. Den er det, som gennem Biskop, Domkapitel, Klostre og Kirker, er det egentlig bydannende Element. Den alene ejer den store Grundbesiddelse, af hvis Afgifter den lever, den er det, som trækker Haandværkere og Smaahandlende til og giver dem Underhold. Disse Borgere — »Byfyldere« kalder han dem — bliver først til egentlige Bydannere, efterhaanden som de gaar over til ogsaa at forsyne Oplandet. I de første Tider spiller Byens Næringer kun en ringe Rolle for Omegnen. I Naturalhusholdningens Tid lever en Bonde af sin Gaard, har kun lidet at sælge, mindre at købe. Af denne Paavisning drager Bull Konsekvensen. Oslos Historie bliver under hans Haand først og fremmest Kirkens og dens Institutioners Historie. Kirkens Opgang bliver Byens. Da dens Ejendomsbesiddelse i 13. Aarh. vokser med rivende Hast, er der ogsaa Vækst i Oslo. Større Indtægter strømmer fra Landet til Byen. Handel og Haandværk vokser i Omfang.

Almindelig Betydning som Bidrag til Bylivets Historie har tilige Skildringen af Byrettens og Byinstitutionernes Udvikling. Bystyrets Organer var mange, Kronens, Kirkens og Borgerskabets: Gælkeren og Sysselmanden, Mødet af Byens husfaste Mænd, Raadmænd og Raadet, senere Lensmanden, Lagmanden, Borgmester, Kæmner og Byfoged. Hver af Posterne er underkastet Forandringens Lov — under Indflydelse af de politiske og økonomiske Magtforhold, under Paavirkning af fremmed, særlig dansk Ret. I Danmark har M. Mackeprang givet en Fremstilling af Bystyrets Udvikling, i Norge har Alexander Bugge behandlet nærliggende Problemer. Bulls Værk om Oslo er et Led i de talrige Enkeltundersøgelser, som maa til, inden alle Spørgsmaalets forskellige Faser er endelig udredede.

En tredje Række Problemer hænger sammen med den tyske Indflydelse, som har gjort sig gældende i alle Nordens Byer og sat talrige Spor i deres Historie og deres Borgerskabs Sammensætning. Oslo frembyder selvsagt i den Forbindelse langt ringere Interesse end Bergen; dens Historie afspejler dog Tidens almindelige og har samtidig sine særlige Træk. Oslos Kirke stod til en Begyndelse under engelsk Paavirkning, aandeligt som økonomisk. Gejstligheden fik sine Impulser, delvis sine Ledere fra England. Ogsaa dens økonomiske Forbindelser gik vestpaa: lidt Eksport af Huder, Skind og Trælast, Indførsel af Klæde og Tekstilvarer. Fra omkring 1260 spores Tyskerne, navnlig fra Rostock og Wismar. Kilderne tillader ikke i Enkeltheder at følge deres Fremtræden og stigende Betydning. Hovedtrækkene afspejler sig dog i Væksten af deres Privilegier, i de enkelte Faser af deres heldige Kamp for at opnaa Ret til at bygge og bo i Byen, ogsaa om

Vinteren, til at handle indbyrdes og med de omboende Bønder. For de indfødte Borgere var det en Livssag at hævde Stillingen som Mellemmænd. Deres gentagne Nederlag er Beviset paa Rostockernes økonomiske Magt. Praktisk talt lykkedes det dem i Løbet af 15. Aarh. at bemægtige sig hele Handelen.

Først i 16. Aarh. — særlig under Kristian 2.s Styre — indvarsles Undergangen for det tyske Handelsvælde. Bag Omvæltningen ligger dybe økonomiske Aarsager: Vestmagternes Fremtrængen og — for Nordens Vedkommende — Hollændernes Overtagelse af Hansaens tidligere Forbindelser. Uvist hvorfor, stiger samtidig Efterspørgslen efter den norske Trælast, medens Indførelsen af Vandsaven muliggør en større Eksport. I Beg. handler Hollænderne direkte med de norske Bønder. Under stadige Kampe for at hævde Monopolet — mod Embedsmændenes selvstændige Handel og Bøndernes smaa Afskibningssteder — trænger Byerne frem. Stordrift afløser Smaabruget, og der opstaar en ny og mægtig norsk Handelsstand. Dermed indtræder den store Omvæltning i Oslos — og andre Byers — Historie. Fra at være en middelalderlig Konsumtionsby, som lever af Grundrenten af sine Jordejendomme, bliver den en moderne Forretningsby, bygget paa Handel og Omsætning.

Til den økonomiske Revolution svarer en bypolitisk Reformationen bryder Kirkens Magt. De norske Statsmyndigheder var allerede tidligere bleven mere afhængige af Landets politiske Magthavere, de danske Konger og deres Embedsmænd. Den kirkelige Omvæltning afslutter Udviklingen. Oslo og dens Fæstning Akershus faar en ny Betydning som Grundpille for det danske Herredømme. Følgen er stigende politisk Afhængighed af de kongelige danske Embedsmænd, først og fremmest Lensmanden, men økonomisk en voksende Selvstændighed. Mellem 1567 og 1624 falder Oslos store Blomstringstid, præget af økonomisk Fremgang — de store Købmænd er paa engang Skovejere, Savbrugsejere, Trælastgrosserere og Redere — socialt af en voksende Sondring mellem et rigt By-patriciat og en Underklasse, som lever af Haandværk, bypolitisk af den danske Byrets Fremtrængen, aandeligt af Opblomstring af Lærdom og Kultur, af en særlig Oslohumanisme.

Ved den store Brand 1624 standser Oslos Udvikling — og Historie. Ældre Planer om Byens Flytning virkeliggøres, og et nyt Afsnit, Kristianias, begynder.

De foregaaende Linjer har alene tilsigtet i hurtige Træk at fremdrage nogle almindelige Problemer, til hvis Løsning det foreliggende Værk giver Bidrag. Det behøver ikke at tilføjes, at det desuden giver en udtømmende lokalhistorisk Skildring af Byens

Udvikling, af dens Stilling i norsk Rigshistorie, dens Vækst gennem Tiderne og dens ledende Mænd. Dets største Betydning, som giver det Interesse udenfor Kristiania og Norge, er dog dets Bidrag til Tidens almindelige Historie.

Axel Linvald.

Biografi.

Vilh. Andersen: *Vilhelm Topsøe. Et Bidrag til den danske Realismes Historie. Kbh. 1922.*

Denne Bog er sikkert en af Vilh. Andersens bedste. Ikke just i Opbygningen; de fem Afsnit er lidt løst sammenhængende, og den monumentale Helhed, han andensteds har skabt, savnes her. Heller ikke i Materialets Rigdom og Gennemarbejdelse; hvad der maatte findes af Papirer efter Topsøe, synes ikke stærkt udnyttet. Derimod i Stilens og Fremstillingens Beherskelse, den rolige Vægt i Dommene, den forsigtige Prøven og Vejen, som Begivenhedernes Nærhed paalægger den alvorlige Forsker. Vilh. Andersen er Part i Sagen, naar han dømmer Topsøe og Brandes imellem. Den Bevisførelse, der slutter med at placere Topsøe i Forbindelseslinien mellem to Tider, Brandes som Usurpatoren udenfor dem begge, har sine inderste Udspring hos ham selv. Men for at drage den helt til Vejs Ende har han forladt sit eget Kongerige, Aandens og Digtningens Historie og er traadt ned i lavere Sfærer, Politikken. Idet Topsøe overfor Brandes er Realismens Profet, den historiske Sammenhængs Mand, skal han ogsaa inden Byens, inden Højres, ja, inden Landets Politik løftes op paa denne Plads. Til at skabe dette Resultat benytter Vilh. Andersen af positive Kilder Topsøes politiske Pjecer og hans Artikler i »Dagbladet«, derimod tilsyneladende intet af hans eventuelle skrevne Efterladenskab og afgjort ikke noget stort Materiale af Tidens almindelige politiske. Anmelderen vil overlade andre Dommen over den litterærhistoriske Side af Bogen. Men der maa protesteres mod, at Topsøe politisk set skulde være Sammenhængens Mand. Det er sikkert, at der i Aarene efter 1864 var Brug for Sammenhængstraade. Baade mere og mindre, end den traditionelle Opfattelse vil. Skismaet var baade større og mindre, end det ofte gøres klart. Ulykken i 1864 var langt mindre et Folks end en Klasses, man kunde sige en Races. Saa let og hurtigt som det skete i 60erne, lukker Saar sig ikke, hvis de har ædt et Samfund ind til Benene. Vi kom forbavsende snart over de materielle Ulykker, og Navne som Dalgas, Tietgen osv. er virkelig ikke Forklaring nok. Tabet i 1864 ramte mere København end Landet, det er Sandheden. Kræfterne laa derude usvæk-